

Phương pháp dạy học lấy người học làm trung tâm trong bối cảnh Cách mạng công nghiệp 4.0

Nguyễn Thị Tâm

Nguyễn Trà My

Học viện Tài chính

Hiện nay, thế giới đang trong giai đoạn của cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ 4 (CMCN 4.0) với trung tâm là sự phát triển của trí tuệ nhân tạo, internet kết nối vạn vật, rô-bốt, công nghệ na-nô, công nghệ sinh học,...CMCN 4.0 thật sự đặt giáo dục trước những thách thức mới diễn ra nhanh, đang thách thức ý niệm của chúng ta về vai trò thực sự của con người, trong đó có người thầy. Bài viết phân tích phương thức dạy học theo xu thế mới và xuất một số gợi ý về giải pháp nâng cao chất lượng dạy và học và vai trò của người dạy và người học trong thời đại của cuộc CMCN 4.0.B

1. Cơ sở khoa học của phương pháp dạy học lấy người học làm trung tâm

Lý thuyết dạy học lấy người học làm trung tâm quan niệm hoạt động nhận thức ở sinh viên là quá trình tiếp nhận thông tin từ ngoài vào, được chọn lọc trên cơ sở nhu cầu và lợi ích cá nhân. Hoạt động nhận thức của con người diễn ra trong thế giới hiện thực, gắn với một hoàn cảnh, điều kiện dạy học cụ thể. Theo quan điểm của lý luận này hoạt động dạy học được hiểu là hoạt động của giảng viên nhằm tổ chức và hướng dẫn hoạt động của sinh viên. Giảng viên không cung cấp những tri thức có sẵn mà hướng dẫn để người học tự khám phá, tự thực hiện nhiệm vụ học tập của mình. Trong lý luận dạy học này phương pháp chủ yếu là phương pháp nêu vấn đề, thảo luận, tìm tòi, khám phá, tham gia giải quyết các nhiệm vụ của quá trình học tập. Tức là công tác dạy học gắn với sự nhận thức của sinh viên trong những hoàn cảnh nhất định, vì thế hoạt động giảng dạy phải chú ý tạo ra động cơ học tập tích cực ở người học, để thúc đẩy sinh viên học tập suốt đời.

2. Vai trò của giảng viên và sinh viên

Giảng viên giữ vai trò tổ chức, hướng dẫn, trọng tài và cố vấn. Điều đó đòi hỏi giảng viên cần phải: Nắm vững tri thức khoa học của môn học; Hiểu rõ được bản chất và tâm lý của người học; Nắm vững phương pháp tổ chức, hướng dẫn hoạt động học tập, xây dựng môi trường có thể thúc đẩy người học tự điều khiển quá trình học tập; Sinh viên có vai trò chủ thể tích cực trong quá trình học tập, thúc đẩy được nhu cầu, lợi ích của người học; Như vậy, vị trí trung tâm trong quá trình dạy học chuyển từ giảng viên sang sinh viên.

Những tác động của giảng viên không ảnh hưởng trực tiếp đến kết quả học tập của sinh viên mà thông qua các yếu tố trung gian như đặc điểm và tâm lý của người học, môi trường học tập ... bởi vì ở đây

giảng viên chủ yếu đóng vai trò xúc tác công tác học tập và đánh giá kết quả học tập.

3. Nội dung của phương pháp giảng dạy lấy người học làm trung tâm

Với các môn học lý luận chính trị đều có sự đa dạng hóa trong phương thức tổ chức dạy học và kiểm tra đánh giá kết quả học tập của môn học, các nội dung này phải được công khai trong: đề cương môn học. Đề cương môn học được xem như một kế hoạch giảng dạy và học tập chi tiết làm công cụ tự học của sinh viên, đây có thể được xem là công cụ quan trọng nhất của phương pháp giảng dạy. Phương thức học tập ở đây là: tự học, tự nghiên cứu. Ở trên lớp giảng viên chỉ giới thiệu các vấn đề cốt lõi, các vấn đề cơ bản, các phương pháp nghiên cứu, và hướng dẫn sinh viên cách tìm kiếm và xử lý kiến thức để hoàn thành mục tiêu của bài học. Để làm được điều đó giảng viên phải chuẩn bị các vấn đề cần nghiên cứu trong môn học, nguồn học liệu và địa chỉ cụ thể của chúng. Tất cả các nội dung này phải được phản ánh trong đề cương môn học.

Hình thức tổ chức học tập ở đây là cách thức tổ chức thực hiện các hoạt động các hoạt động của giảng viên và sinh viên tương ứng cách thức tổ chức chương trình môn học hay bài học. Trong đó cần chú trọng khâu tự học, năng lực tự nghiên cứu, thực tập, thực tế... nhằm tích lũy đủ khối lượng kiến thức theo yêu cầu của phương thức đào tạo.

Hình thức tổ chức giờ học thực hiện theo tuần bao gồm:

Dạy học trên lớp: Giờ lý thuyết gồm nghe thuyết trình, chép cấu trúc kiến thức của nội dung môn học, hướng dẫn làm bài và chữa bài, thảo luận và các hoạt động khác do giảng viên thực hiện theo yêu cầu của môn học mà thiếu nó sinh viên không thể tự học. Giảng viên lựa chọn nội dung dạy học của tuần, những vấn đề cốt lõi và tìm ra các phương pháp phù

hợp truyền đạt cho sinh viên. Còn các vấn đề còn lại hướng dẫn sinh viên tự học, tự nghiên cứu. Hướng dẫn cả các hình thức kiểm tra, đánh giá đối với nội dung dạy học của tuần. Sinh viên chuẩn bị nghe giảng theo hướng dẫn trong đề cương, tìm đọc tài liệu để hoàn thành bài kiểm tra đối với nội dung kiến thức của tuần.

Xêmina là một hình thức tổ chức thực hiện giờ học bắt buộc sau các giờ lý thuyết. Để thực hiện được xêmina giảng viên cần chuẩn bị các vấn đề cho sinh viên tự nghiên cứu và trình bày. Các vấn đề lý thuyết trong giờ xêmina được sinh viên tự nghiên cứu mở rộng, đi sâu hoặc vận dụng vào thực tiễn. Giảng viên đóng vai trò hướng dẫn, định hướng, đánh giá và tổng kết. Trong giờ xêmina các vấn đề của nội dung môn học sẽ được giảng viên giao trước để sinh viên tự nghiên cứu tìm tòi và tranh luận công khai trên lớp. Giảng viên đóng vai trò người hướng dẫn, điều khiển, tổng kết và đánh giá. Hình thức dạy học xêmina được tổ chức nhằm mục đích: Tạo cơ hội đào sâu, mở rộng và củng cố các kiến thức lý thuyết, lý luận cho sinh viên; Tăng cơ hội vận dụng các kiến thức lý luận vào thực tế; Rèn luyện kỹ năng lập luận, biện giải và bảo vệ các quan điểm, ý kiến cá nhân, kỹ năng chia sẻ và hợp tác; Tạo sức ép tích cực cho người học; Tính hiệu quả của giờ lên lớp xêmina phụ thuộc vào các yếu tố như sau: nội dung của các vấn đề, cách thức điều khiển của giảng viên, mức độ chuẩn bị và tính tích cực của sinh viên.

Thảo luận nhóm là hình thức tổ chức thực hiện bắt buộc của quá trình học tập nhằm giải quyết các vấn đề mang tính vận dụng, phân tích, tổng hợp hay đánh giá, đòi hỏi có sự đóng góp của tập thể. Để thực hiện được hoạt động này, giảng viên phải chuẩn bị các vấn đề mang tính thực tiễn cao, có thể tiếp cận dưới nhiều góc độ khác nhau và hướng dẫn các nhóm sinh viên thực hiện. Trong thảo luận nhóm cần chia sinh viên thành các nhóm học tập với số lượng hợp lý trong mỗi nhóm, các nhóm có thể được duy trì trong suốt quá trình học tập hoặc một số giờ lên lớp. Nội dung học tập được chia thành các vấn đề giao cho các nhóm thực hiện. Tùy theo mục tiêu và nội dung môn học, các nhóm có thể nhận cùng hoặc các nhiệm vụ khác nhau và làm việc dưới sự hướng dẫn, chỉ đạo của giảng viên. Thảo luận nhóm là hình thức nêu cao tinh thần tự giác tự chịu trách nhiệm, chủ động, sáng tạo, rèn luyện khả năng tư duy tích cực và kích thích hứng thú cho sinh viên. Nó có tác dụng rèn luyện kỹ năng làm việc nhóm, kỹ năng giao tiếp, hợp tác giữa các thành viên trong nhóm, kỹ năng thuyết trình... Các kết quả làm việc nhóm được trình bày công khai, chia sẻ với các nhóm khác trong lớp. Giờ làm việc nhóm nên tiến hành triển khai ngay sau giờ lý thuyết, trước giờ xêmina hoặc đan xen giữa chúng và xen kẽ với các hình thức khác. Trong giờ học nhóm, giảng viên

đóng vai trò hướng dẫn, hỗ trợ, điều khiển, giám sát và kiểm tra.

Giờ tự học, tự nghiên cứu là một hoạt động bắt buộc nhằm đảm bảo sự cân đối hợp lý giữa tải trọng kiến thức và thời gian tiếp xúc trực tiếp giữa giảng viên và sinh viên, được xem là một hình thức dạy học bằng chính các hoạt động học tập của sinh viên. Mặc dù thời gian tự học, tự nghiên cứu là ngoài giờ lên lớp của sinh viên, nhưng vẫn phải tính thời lượng của các giờ học này trong tổng số thời gian làm việc của sinh viên. Hoạt động tự học tự nghiên cứu của sinh viên gồm cả hai công việc: chuẩn bị cho các giờ lên lớp và tự học có hướng dẫn. Mục đích chính của tổ chức hình thức dạy học này là rèn luyện cho sinh viên khả năng tự nghiên cứu, học hỏi, khả năng đọc laopjphats hiện và giải quyết vấn đề với nguồn học liệu được hướng dẫn, tích lũy kinh nghiệm tự học và khẳng định những kiến thức, kỹ năng được triển khai trên lớp. Học tập tại nhà hay tự học là một hình thức tổ chức dạy học trong đó sinh viên tiến hành hoạt động học tập ngoài giờ học trên lớp bằng sự tự giác và nỗ lực học tập của cá nhân, theo một kế hoạch đặt ra mà không có giáo viên dạy trực tiếp.

Trong điều kiện hiện nay, với sự xuất hiện của cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư (4.0), khi mục tiêu hình thành và giáo dục con người trở nên năng động, sáng tạo, có bản sắc, việc đề cao tự học trong xã hội học tập suốt đời thì hình thức này ngày càng trở nên quan trọng. Để tự học có hiệu quả, khi sử dụng hình thức này, giảng viên cần chú ý một số vấn đề sau: Thứ nhất, nên tăng dần thời lượng sử dụng hình thức này khi sinh viên đã có một số kiến thức để có thể tự lực hoàn thành nhiệm vụ tự học mà không cần có sự có mặt trực tiếp của giảng viên; Thứ hai, nên tận dụng hình thức này khi sinh viên đã nắm chắc yêu cầu tự học trong đề cương môn học, khi chuẩn bị bài mới, khi giải quyết các bài tập vận dụng hoặc bài tập sáng tạo để mở rộng nội dung học tập theo yêu cầu của môn học thực hiện mục tiêu đã đề ra trong đề cương môn học; Thứ ba, để tự học có hiệu quả, giảng viên cần chú ý giao nhiệm vụ hoặc bài tập nhân thức rõ ràng, dễ hiểu và phù hợp với khả năng nhận thức của đa số sinh viên. Phải hình thành ý thức và thói quen tự học, rèn luyện hệ thống kỹ năng tự học, rèn luyện khả năng lập kế hoạch học tập./.

Tài liệu tham khảo:

Hà Thế Truyền, Giáo dục học đại học – phương pháp dạy học đại học. Học viện Quản lý giáo dục, Hà Nội, 2017.

Nguyễn thi Mỹ Lộc (Chủ biên), Một số vấn đề giáo dục học đại học. Nxb Đại học quốc gia, Hà Nội, 2004.

Nguyễn Thành Nghị, Quản lý chất lượng giáo dục và đào tạo đại học. Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, 2001.